ڕێکەوتننامەی

(سیداو)

د. إحسان برهان الدين

پێشەکی

الحمدلله حق حمده والصلاة والسلام على من لا نبي من بعده وعلى آله وصحبه ومن اقتفى طريقه وسار على سنته إلى يوم الدين.

ڕێکەوتنامەی سیداو جیاوازی زۆری لەگەڵ هەموو پەیماننامە و ڕێکەوتنەکانی تردا هەیە، بەوەی کە ڕەهەندی کۆمەڵایەتی و ئاینی و

سیاسی زۆر گەورەی بەدوای خۆیدا هێنا و کارێکی نێودەوڵەتی بەرنامە بۆ دارێژراو بوو بۆ درووست کردنی گۆڕانکاری گەورە لە دۆخی ئافرەتان لە سەرانسەری جیهاندا، بە شێوەیەك كەوا لەگەڵ دینی ئیسلامدا تەواو ناکۆك وجیاواز بێت.

ئەم ڕێکەوتنامەیە ئەگەرچی لەلای خۆمان دەنگدانەوەی زۆر گەورەی نەبووە، بەڵام لە زۆربەی وڵاتانی

جیهاندا، لەسەر ئاستی وڵاتەکان و لەسەر ئاستی میللەتانیش کاردانەوە و کاریگەری زۆری لێکەوتەوە.
لێرەدا هەندێ زانیاری گشتی وخاڵەکانی تێکگیرانی ئەو ڕێکەوتنامەیە دەخەینەڕوو، داواکارم لە الله عزوجل ئەم نامیلکەیە ببێتە توێشووی قیامەت بۆ نووسەر و خوێنەری ئەم بابەتە.
والحمد لله رب العالمين

ڕێکەوتننامەی (سیداو)

ناوی ڕێکەوتننامەکە بە زمانی ئینگلیزی بریتییە لە **Convention on Elimination of All Forms of Discrimination Against Women**

واتە: ڕێکەوتننامەی نەهێشتنی هەموو جۆرە جیاوازییەك لە دژی ئافرەتان.

لە ساڵی 1979 لە لایەن نەتەوە یەکگرتوەکانەوە ئیمزای لەسەر کرا پاش ئەوەی سەدوهەشتا و نۆ دەولەت

ئیمزایان لەسەر جێبەجێکردنی کرد کە لە نێوانیاندا پەنجا دەوڵەت بە شێوەیەکی مەرجدار و بە (تحفظ) لەسەری ڕازی بوون.

بنەماو بنچینەی ڕێکەوتننامەی (سیداو) لەسەر یەکسانی ڕەها و هاوشێوەیی وهاوتا بوونی تەواو لە نێوان ژنان و پیاواندا دامەزراوە لە بوارەکانی سیاسەت و ئابووری و کۆمەڵایەتی

وڕۆشنبیری و لە هەموو بوارە جیاجیاکانی تردا.
لە ڕاستیدا بیرۆکەی یەکسانی کردن لە نێوان هەموو خەڵکیدا بە ژنان و پیاوانەوە ئەو بنەمایە بوو کە زۆربەی پەیمان وڕێکەوتننامە جیهانییەکانی لەسەر درووست بوو، بۆ نموونە سەرانی شۆڕشی فەرەنسی ئەو دروشمەیان بەرز کردبوویەوە بەو ئیعتیبارەی کە پیاوان و ئافرەتان هیچ

جیاوازییەك لە نێوانیاندا نییە لە هەموو بوارەکانی ژیاندا، هەر بۆیە یەکەمین مادەی ڕێکەوتننامەی سیداو بریتی بوو لەوەی کە نابێت هیچ جیاوازییەك بکرێت لە نێوان ژنان و پیاواندا و پێویستە بە مەبەستی ڕێگەگرتن لە هەر جیاوازییەك لە بوارەکانی ژیاندا لە نێوان ئەو دوو ڕەگەزە بەرەنگاری هەر هەوڵێك بۆ کز کردنی ئەو ئاراستە ئەنجام بدرێت.

لە ڕاستیشدا یەکسانی لە نێوان ژنان و پیاوان لە ئیسلامدا مەسەلەیەکی بڕاوەیە و جیاوازییان لە نێواندا نەکراوە وەکو ماف و لایەنی مرۆیی، مەگەر لە کاتێکدا نەبێت کە یەکسانی لە گەڵ دادگەریدا تێکگیرابێت، ئەو کات وەکو پاراستنی مافی ئافرتان لە یەکسانییەوە دەگویزرێتەوە بۆ دادگەری، چونکە لە هەندێك حاڵەتدا یەکسانی کردن لە نێوان ئەو دوو ڕەگەزەدا دەبێتە جۆرێك

لە نادادگەری کە خودی ئافرەتەکە، یان بەرانبەرەکەی تێیدا زیانمەند دەبێت.
گومانی تێدا نییە کە ڕێکەوتننامەی (سیداو) لە گەڵ شەریعەتی ئیسلامدا بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ پێچەوانەیە و تێکدەگیرێت ، ئەوەندەش بەسە کە ڕێکەوتننامەکە لەلایەن نەتەوە یەکگرتووەکانەوە دەرچووە و جاڕی بۆ دراوە کە نەتەوە یەکگرتووەکان هیچ جۆرە ڕێزێك نە لە ئیسلام و نە لە هیچ

ئاكار و ڕەوشتێكی كۆمەڵگاكان ناگرێت وبگره مەبەستێتی یاساو تەشریعاتی كاریگەر دەربكات بۆ لاوازكردن و نەهیشتنی پێگەی شەریعەت لەسەر زەمینەی واقیعدا.

هەروەها دژایەتی كردنی ڕەوشت و هەڵوەشاندنەوەی خێزان و بڵاو كردنەوەی بێ ڕەوشتی یەكێكە لە ئامانجە گەوەركانی ئەو دەزگایە، ئەمەش دیارترین ئەو خاڵانەیە كە لە دوو توێی

ڕێكەوتننامەكەدا هاتووە وپێچەوانەی شەریعەتی ئیسلامە:

1- لە ماددەی دووەمی ئەو ڕێككەوتنامەیەدا هاتووە كە پێویستە لەسەر هەموو ئەو دەوڵەتانەی ئیمزایان لەسەری كردووە هەموو جۆرە ڕێنمایی و ئاراستەو حوكمێك لە یاساكانیان پووچەڵ بكەنەوە كە جیاوازی دەخاتە نێوان ژنان و پیاوان بەوانەشەوە كە

لەسەر بنەمایەکی ئایینی درووست بوونە وەکو میراتی بۆ نموونە، ئەم ماددەیەهش بە ڕوونی لەگەڵ شەریعەتی ئیسلامدا ناکۆکە و پێچەوانەیە، چونکە کە ئیسلامدا جیاوازی لە نێوان پیاوان و ژناندا کراوە و لە ڕووی فیترەتیشەوە ئەو دوو ڕەگەزە جیاوازی زۆریان لە پێکهاتەو تواناو باری دەروونی و توانای جەستەیی لە نێواندا هەیە، وەکو لە قورئانی پرۆزدا هاتووە:

(وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالأُنْثَى) ئینجا کارکردنیش بەو ماددەیە لە ڕێکەوتننامەکە وەکو هەڵوەشاندنەوەیە بۆ ئەو ئایەتانەی باسی حوکم کردن بە قورئان سوننەت دەکەن، وەکو: **((فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّىَ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لاَ يَجِدُواْ فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجاً مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيماً))**.

2- لە ماددەی شانزەدا بە هەمان شێوە کۆمەڵێك جیاوازی و تێکگیرانی تێدایە لەگەڵ بنەماکانی ئیسلامدا وەکو:

* لابردنی هەموو جۆرە سەرپەرشتی و ویلایەت و خاوەندارێتییەك لەسەر کچان و ئافرەتان لەلایەن باوك و براو مێرد و هەر سەرپەشتیارێکی تر، بۆ ئەوەی یەکسانی تەواو لە نێوان هەردوو ڕەگەزدا درووست بێت، بۆ نموونە کچ ئازاد بێت هاوسەرگیری یان پەیوەندی

لەگەڵ هەر کوڕێکدا بگرێت با بێ دینیش بێت، ئەمەش لەگەڵ شەریعتدا پێچەوانەوەیە، بۆ نموونە لەگەڵ ئەو فەرموودەی پێغەمبەر دا صلى الله عليه وسلم: **(أيما امرأة نكحت بغير إذن وليها فنكاحها باطل فنكاحها باطل فنكاحها باطل)** صحيح ابي داود / 2083. واتە: هەر ئافرەتێك بەبێ ڕازیبوونی خاوەنەکەی شوو بکات شووکردنەکەی بەتاڵە.

- لەبڕگەیەکی تری ماددەی شانزەدا هاتووە کە کچ دەتوانێت ناوی دایکی هەڵبگرێت وەکو چۆن دەتوانێت ناوی باوکی هەڵبگرێت، ئەمەش لەگەڵ بنەمایەکی سەرەکی قورئاندا تێکدەگیرێت کە فەرموودەی اللە تەعالایە: **(ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِندَ اللَّهِ)** واتە کەسەکان بە ناوی باوکیانەوە بانگ بکەن و بیاندەنە پاڵی

ئەوان نەك دايكيان، چونكە ئەوە مايەی درووستبوونی دادگەرییە.

* لە بڕگەیەکی تری ئەو ماددەیەدا بەڕاشكاوی هاتووە كە فرەژنی پێویستە قەدەغە بكرێت، واتە لە ڕووی یەكسانییەوە چۆن ئافرەت بۆی نییە زیاتر لە میردێكی هەبێت، بە هەمان شێوە پیاویش بۆی نییە زیاتر لە هاوسەرێكی هەبێت! ئەمەش لە كاتێكدایە كە اللە تعالى بە ڕاشكاوی لە

قورئاندا ڕێگەی بە فرەژنی داوەو فەرموویەتی: **(فَانكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاء مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ)** تەنانەت لە ئایەتەکدا الله باسی یەك هاوسەری نەکردووە، بەڵکو لە دوو هاوسەرەوە تا چواری باس کردووە کە ئەوەش ئاماژەیەکە ڕوونە - وەکو زانایان فەرموویانە - ئەگەر لە توانای پیاودا هەبیت زیاتر لە هاوسەرێکی هەبێت بۆ دین و بۆ دونیای باشترە.

کاتێکیش هەندێ دەوڵەتی ئیسلامی ڕەخنەیان لەو بەندە گرت لیژنەی سیداو بە توندی قەدەغەکردنی فرەژنیان دوو پات کردەوە وتیان فرەژنی دەرەنجامی زۆر ترسناکی هەیە لەسەر ئافرەت و لەسەر کۆمەڵگا ، لە جیاتی فرەژنیش بە حەڵاڵی ئەوان ڕێگەیان داوە بە پەیوەندی ناشەرعی لە نێوان ژنان و پیاواندا و هەموو ئاسانکارییەك لەو بارەوە دەکەن تەنانەت بۆ ئەو منداڵە

ناشەرعییەش کە لە ئەنجامی پەیوەندی ناشەرعی ژنان و پیاواندا درووست دەبێت، گرنگ ئەوەیە هاوسەرگیری دووەم نەکرێت و ئەو شەریعەتەی ئیسلام لەو بوارەدا ڕەتبکرێتەوە.

3- هەروەها لەڕووی یەکسانی ڕەها لە نێوان ژنان و پیاواندا چۆن پیاو پاش جیابوونەوە لە هاوسەرەکەی یان مردنی، بۆی هەیە بێ چاوەڕوان کردن هاوسەرگیری بکات، بەو شێوەش

پێوەستە ژنان ئەو مافەیان هەبێت پاش مردنی هاوسەرەکانیان، یان جیابوونەوەیان لەیەکتر، ئافرەت بتوانێت لەگەڵ هەرکەسێك ڕاستەوخۆ شوو بکات بە بێ چاوەڕوانی، بەمەش عیددە کە لە ئیسلامدا بەڕوون و ئاشکرا تەشریع کراوە پووچەڵ دەبیتەوە.

4- بە پێی ڕێکەوتننامەکە پیاو بە هیچ شێوەیەك لە خێزاندا مافی سەرپەرشتی

بەسەر خێزانەکەیەوە نییە، بەوەش ئایەتی **(الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ)** هەڵدەوەشێتەوە و پیاو هیچ مافێکی سەرپەرشتی و چاودێری بەسەر خێزانەکەی نامێنیت.

5- بەرز کردنەوەی تەمەنی ڕێگە پێدراو بۆ شوو کردنی کچان بۆ هەژدە ساڵ وەکو ڕێخۆشکردنێك بۆ ئەوەی دواتر بیگەیەنن بە بیست و یەك ساڵ، ئەمەش پێچەوانەی چەندین دەقە لە

شەریعەتی ئیسلامدا بۆ نموونە: **«يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ ، مَنْ اسْتَطَاعَ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ؛ فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ ، وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ؛ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ»** [رواه البخاري ومسلم واللفظ للبخاري] .

6- بە پێی ڕێکەوتننامەکە ئافرەت مافی خۆیەتی و ئازادە منداڵی ببێت یان نەبێت ، هەروەها مافی خۆیەتی ئەگەر بیەوێت کۆرپەڵەکەی لەبار ببات، ئەمەش

ڕاستەوخۆ لەگەڵ فەرموودەی اللە جل جلالە پێچەوانەیە کە فەرموویەتی: **((وَلاَ تَقْتُلُواْ أَوْلاَدَكُم مِّنْ إمْلاَقٍ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ))**.

7- ڕێکەوتننامەکە مافی مێردی سنووردار کردووە سەبارەت بە مافی عیشرەت و چوونە لای هاوسەرەکەی و ئەگەر بەڕەزامەندی ژنەکە نەبێت بە دەستدرێژی هاوسەرگیری (اغتصاب زوجي) دادەنرێت و سزایشی بۆ

دیاریکراوە لە نێوان سزادان بە پارەو زیندانی کردندا، لە کاتێکدا اللە لە قورئاندا فەرموویەتی: **((نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأْتُواْ حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ))** هەروەها رسول اللە صلى اللە عليە وسلم وەکو لە هەردوو صەحیحی بوخاری و موسلیمدا هاتووە فەرموویەتی : **((إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَأَبَتْ فَبَاتَ غَضْبَانَ عَلَيْهَا لَعَنَتْهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ)).**

سەبارەت بەو پرسیارەش کە ڕەنگە لای کەسانێك درووست بێت ئایا ڕێکەوتننامەی سیداو خاڵی باش و مادەی بە سوودی لە خۆ هـگرتووە بۆ ئافرەتان، یان هەمووی ماددەکانی هەر لەو جۆرە زیان بەخشهن بۆی؟ لە وەڵامدا دەڵێین:

بەڵێ دەربارەی مافی دایکایەتی و جەخت کردنەوەی لەسەر پارێزگاری کردن لەسەر مافی ئافرەت لە کاتی دوو گیانیدا

و هەروەها دەستەبەرکردنی چاودێری تەندرووستی بۆ ژنان بێ جیاوازی لەگەڵ پیاواندا و ڕەخساندنی هەلی کار وسوودی ئابووری بەدەست هێنانی قەرز و خاڵی ئیجابی تری بۆ ئافرەتان تێدا هاتووە، قسەکەش لەسەر ئەو خاڵە باشانە نییە کە لەگەڵ شەریعەتی ئیسلامدا دەگونجێن و ڕێکن، بەڵکو دەربارەی ئەوەیە کە زۆربەی بەندەکانی ڕێکەوتننامەکە لە گەڵ عەقیدەو

شەریعەتی ئیسلامدا تێکەگیرێت و هەوڵێکە بۆ هەڵوەشاندنەوەی بەشێکی هەستیار و ترسناك لە شەریعەتی ئیسلام کە بەدیلەکەی بڵاوبوونەوەی فەساد و بێ ڕەوشتییەو شیرازەی کۆمەڵگاو خێزان تیکدەدات.

بە کورتی: ڕێکەوتننامەی (سیداو) لە زۆربەی بڕگەکانیدا لە گەڵ ئیسلام و لەگەڵ فیترەت و سروشتی ئافرەتیشدا ناکۆکە و تەنانەت ناوی ڕێکەوتننامەکە

هەڵەیە وزۆر نالۆژیكییە بوترێت نابێت هیچ جیاوازییەك لە نێوان ژنان و پیاواندا هەبێت! ئەگەر بێت ناوەكەشی بریتی بوایە لە بەرەنگاربوونەوەی هەموو جۆرە ستەمێك كە لە دژی ئافرەتان ئەنجام دەدرێت زۆر ڕاستتر دەبوو. پوختەی ڕەخنەكانیش كە ئاراستەی (سیداو) كراوە بریتین لە:

- بونیاتنانی ئەو ڕێكەوتننامە لەسەر یەكسانی ڕەها و هاوشێوەیی تەواو لە

نێوان ژنان و پیاواندا لە هەموو بوارەکانی ژیاندا لە تەشریع و سیاسەت و کۆمەڵایەتی و ئابوری و وەرزشی و ئازادییە گشتییەکان و یاساکانی خێزان و پێدانی ڕەگەزنامە و ئەهلیەتی یاسایی.

- ڕێکەوتننامەکە پڕە لە دژایەتی لە نێوان ژنان و پیاواندا و دیمەنەکە وا دەردەخات کە پەیوەندی ئەوان پەیوەندییەکی ڕکابەری و دوژمنایەتیە و ئەوان هاتوون سنوورێك بۆ ئەو

ستەمەی لە دژی ئافرەتان دەکرێت دابنەن ، لە کاتێکدا خۆی وا نییە.

- ڕێکەوتننامەکە تەماشای ئافرەت وەکو تاکێکی سەربەخۆ دەکات نەك ئەندامێك لە نێو خێزانێکدا.

- ڕێکەوتننامەکە مەبەستێتی هەموو جۆرە جیاوازییەك لە نێوان ئافرەتان و پیاواندا هەڵبگرێت با ئەو جیاوازییانەش بە پێی سرووشت و فیترەتیش بیت.

- ڕێکەوتننامەکە نوقسانە، چونکە جەخت لەسەر مافەکانی ئافرەت دەکاتەوە و ئەرکەکانی پشت گوێ خستووە و باسیان ناکات.
- ڕێکەوتننامەکە کار بۆ داگیرکارییەکی ناوخۆیی نوێ دەکات و هەوڵێکە بۆ درووست کردنی دەوڵەتێك لە ناو دەوڵەتێکدا و بە پێی بڕگەی حەڤدەش مافی بە لیژنەی چاودێری داوە چۆن بیەوێت ئاوها لێکدانەوەی

ڕێکەوتننامەکە بکات و ڕاپۆرت بەرز بکاتەوە.

ئەو تێگگیرانەش لەم نووسینە کورتەدا دەربارەی سیداو باسمان کرد بریتی نەبوو لە هەموو ئەو خاڵانەی کە پێچەوانەی ئیسلامە و لەو ڕێکەوتننامەدا جەخت لەسەر جێبەجێکردنی کراوەتەوە، بەڵکو هەندێ ئاماژەو نموونەی خێرا بوو بۆ

ئەوەی وەکو بەڵگە لەم بارەوە بخرێتە ڕوو.

ئەوەش کە جێگەی داخە زۆرێك لەوانەی پشتگیری لیَ دەکەن یان وەکو هەڕەشەیەك لەسەر ئایینی خەڵکی و ئاكاریان تەماشای ناکەن، کەسانێکن لە ڕاستیدا نازانن ناوەڕۆك و ڕەهەندەکانی ڕێکەوتننامەی (سیداو) تا چەند کاریگەری لەسەر دینی موسوڵمانان هەیە و چەند ڕۆڵ دەبینێت لە دوور

خستنەوەی موسوڵمانان لە دینەکەیان، بە دیاری کراویش ئەو ڕێکخراوو لایەنانەی کە پشتگیری ڕەهای لێ دەکەن هۆکاری دەرك نەکردنیانە بەو شوێنەوارانەی ئەو ڕێکەوتننامە لەسەر کۆمەڵگای موسوڵمانان بەڵکو کۆمەڵگا بە گشتی بەجیی دەهێڵێت.

ئەوەندەش بەسە کە بزانرێت سەرەڕای ئیمزا کردنی زیاتر لە 180 دەوڵەت

لەسەر ئەو ڕێکەوتننامە کە یەکەم دەوڵەت سوید بوو و قەتەریش لە ساڵی 2009 ئیمزای لەسەری کرد، بەڵام ئەمریکا بەهەندێ بەهانەوە تاکو ئێستا لەو ڕێکەوتننامەدا بەشدار نییە، جگە لە ئێران و سوودان کە ئێستا ئاراستەی بەرەو ڕازیبوونە، زۆربەی دەوڵەتە عەرەبییەکان تێیدا بەشدارن، ئەو (تحفظ) هش کە هەندێك لەو دەوڵەتانە نیشیانیان داوە سەبارەت بە

هەندێ لە بڕگەکانی هیچ لەمەسەلەکە ناگۆڕێت چونکە ئەو دەوڵەتانە بە شێوەیەك لە شێوەکان خۆیان وابەستەی جیبەجێکردنی ڕێکەوتننامەی (سیداو) کردووە.

گرنگیشە بەلامەوە بزانن ئەمەی کە لە ئێستادا لە کوردستان دەگوزەرێت لە هەوڵی ئەوەی کەسەکان بەناوی دایکیانەوە بانگ بکرێن! ئەوە جێبەجێکردنە بۆ یەکێك لە بڕگەکانی

ڕێکەوتننامەی (سیداو)، بێگومان لەبەرنامەشیاندا هەیە - ئەگەر بۆیان بچێتەسەر - یەك بە یەکی بڕگەکانی سیداو کە دژ بە شەریعەتی ئیسلامە لە کوردستاندا جیبەجێی بکەن.

بۆ ئەم نووسینەم سوودم لە چەند سەرچاوەیەك بینیوە، لەوانە:

* حقوق المرأة في الاسلام واتفاقية سيداو/ محمد يحيى النجمي.

* سيداو في الميزان/ نزار محمد عثمان.

* بنود اتفاقية السيداو ومخالفتها للشريعة الاسلامية/ أسماء سعد الدين.

* موحازەرەیەکی پەیوەندیداری دکتۆر محمد أحمد الزين ی مامۆستام له مادەی الثقافة الاسلامية له کاتی خویندنی ماستەر.

إحسان برهان الدين

10-11-2018 سلێمانی